

TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİK SÜRECİ VE GÜMRÜK BİRLİĞİ

TURKEY'S EU MEMBERSHIP PROCESS AND CUSTOMS UNION

Dr. Şahin ÇETİNKAYA

Öğretim Üyesi, Uşak Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Uşak/Türkiye

ÖZET

Avrupa Birliği önemli bir siyasi ve iktisadi işbirliği teşkilatıdır. Türkiye 1959 yılında AET olarak bilindiği dönemde üyelik başvurusunda bulunmuştur. Bu tarihten sonra sürekli takip edilen en önemli siyasi ve ekonomik politika olarak her zaman gündem de kalmıştır. 1963 yılında AET ile Ankara antlaşması imzalanmış ve birliğe üyelik için süreç resmen başlatılmıştır. Türkiye'nin tam üyelik sürecini hızlandırması açısından önemli bir adım kabul edilen Gümrük Birliği 1970 protokolünde öncelikli bir adım olarak ele alınmıştır. 1992 yılında Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliğinin nihai usul ve esaslarını belirlemek üzere bir komite kurulmuştur. 1996 yılında Gümrük Birliği süreci tamamlanmıştır. Gümrük Birliği Türkiye ve AB arasında sadece sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamakta, geleneksel, tarım ürünleri ise kapsam dışı bulunmaktadır. Gümrük Birliğinin tamamlanmasıyla Türkiye, AB'den gelen sanayi ürünlerine yönelik tüm gümrük vergilerini ve eş etkili tedbirleri ortadan kaldırmış, uygulanan miktar kısıtlamalarına son vermiştir.

Bu işbirliğinin Türkiye ekonomisine etkileri önemlidir. Bu durumu olumlu ve olumsuz yanları ile ele almak üzere bu çalışma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: AB, dış ticaret, gümrük birliği, ithalat kotaları, gümrük vergisi

ABSTRACT

The European Union is an important political and economic cooperation organization. Turkey has applied for membership in the period known as the EEC in 1959. After this date, the most important political and economic policy has always been on the agenda. The Ankara Agreement was signed with the EEC in 1963 and the membership process was officially launched. Turkey's full membership process is an important step in terms of the Customs Union adopted to accelerate the step was taken as a priority in the 1970 protocol.

Customs Union between EU and Turkey was established a committee to determine the final procedures and principles. Customs Union the process has been completed in 1996. Customs Union covers only industrial products and processed agricultural products between Turkey and the EU. Traditional agricultural products are outside the scope. Upon completion of the Customs Union, Turkey has eliminated all customs duties on industrial products from the EU and measures to put an end to quantitative restrictions applied.

This is important impact on the cooperation of Turkey's economy. This study has been conducted to evaluate this situation with its positive and negative aspects.

Keywords: EU, foreign trade, custom union, import quotas, customs duty

1. GÜMRÜK BİRLİĞİ

Gümrük birliği uygulamaları AB dışında da görülmektedir. Gümrük birliğinin temel amacı üye ülkelerin uluslararası ticarete karşılıklı dayanışma esasına göre işbirliği kurmasıdır.

Gümrük birliğindeki başlıca bilinen uygulamalar şunlar olabilir.

- ✓ Ülkelerin kendi aralarında yaptıkları işbirliği ile tarafların mevcut gümrük vergilerini eşit etkili vergiler şeklinde uygulamak,
- ✓ Miktar kısıtlamaları uygulamak gibi eş tedbirler almak,
- ✓ Birlik dışında kalan üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesinin uygulandığı bir ekonomik entegrasyon oluşturma şeklinde uygulamaları görülür¹.

¹ <https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/gumruk-birligi> (erişim tarihi: 01/04/2019)

Ekonomik iş birliği yapmış olan ülkeler arasında dış ticaret ayrıcalıklarının olduğu uluslararası işbirliği türüdür.

Gümrük birliğinde dışarıda kalan ülkelere karşı ortak ticari cephe alınmış oluyor. Birlik dahilindeki ülkeler dışarıda kalan ülkeler için ticari engeller koyarlar.

Gümrük Birliği, malların serbestçe dolaşabilmeleri için tek bir gümrük alanı oluştururlar. Üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta ortak tarife uygularlar.

Küreselleşmenin etkisi ile gelişen uluslar arası birlikler arasında bölgesel ticaret anlaşmaları giderek artmıştır.

Gümrük birliği politikasının başarılı olması için:

- ✓ Entegrasyona dahil olan ülkelerin kaynak ve üretim yapıları denk olmalıdır,
- ✓ Sanayi, enerji ve ulaşım gibi alt yapı imkanları uygun olmalıdır,
- ✓ Aralarında ortak bir para sisteminin ve rezerv olmalıdır,

Entegrasyona dahil ülkelerin birbirlerine ihtiyacı olan yani birbirlerini tamamlayabilme özelliği olmalıdır. Gümrük birliği politikaları ekonomik açıdan birlikteliği bir adım öne taşır ve birlik sınırları içinde kısıtlamaları kaldırarak, bütün ülkelerin uyacağı bir ortak tarife oluşturur.

2. GÜMRÜK BİRLİĞİNİN EKONOMİK ETKİLERİ

Gümrük birliği anlaşmaları uluslar arası ticarete ülkelerin blok ticaretini destekleyen bir durum ortaya çıkarır. Bu durum hem ekonomik hem de siyasi etkiler yaratmaktadır. Ekonomik etkiler kendi içinde 2 başlıkta sayılmaktadır.

- ✓ Dinamik Etkiler
- ✓ Statik Etkiler

2.1. Dinamik Etkileri

Ekonomik büyüme hızını artıran bir etki beklenen durumdur. Kaynak dağılımının etkinliğini artıran bir durum yaratması beklenir. Uzun dönemdeki etkiler ülkelerin dış ticaret verileri üzerindeki etkilerini olumlu yönde değiştirecektir.

Dinamik etkiler ülkelerde sermaye akışına neden olacağı düşünülerek yeni yatırımların artmasına neden olacaktır. İç ve dış piyasalarda rekabeti artırıcı bir etki ortaya çıkaracaktır.

Dinamik etkilerin az gelişmiş ülkelerde negatif etkileri görülebilir. Az gelişmiş ülkelerdeki yatırım ve işgücünün entegrasyona üye olan daha gelişmiş ülkeye kayması sonucu daha az gelişmiş ülkeyi daha da fakirleştirir. Başlıca gümrük birliği dinamik etkileri şunlardır; ölçek ekonomisi etkileri, rekabet etkisi, dışsal ekonomiler etkisi, döviz rezervlerini artırma etkisi, yatırım yaratıcıları etkileri,, kaynak hareketliliği etkisi kutuplaşma etkisi ve kalkınma etkisi yaratacaktır.

2.2. Statik Etkiler

Ekonomilerde üretim faktörlerinin yeniden dağıtılmış olur. Her üye ülke entegrasyon dahilindeki kaynakları paylaşmış gibi fayda dağıtımını yapmış olacaktır. Gelişim tüm entegrasyon içerisinde etki dağılımı yapacaktır. Ekonomik sistemdeki değişimler uzun süre sabit kalmayacaktır. Gümrük birliğinin ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etkileri vardır.

Ticaret Yaratıcı Etki: Entegrasyon dahilindeki faaliyetlerin üretimin olumlu yönde gelişmesi sonucu, üretimin yüksek maliyetli iç mallardan düşük maliyetli ülkenin mallarına kaymasına neden olacaktır. Üye ülkelerin iş hacimlerinin genişlemesi ticaret yaratıcı etki doğuracaktır.

Ticaret Saptırıcı Etki: Üye olmayan ülkelerin ticaret hacminin daralması sonucu, olumsuz üretim etkisine neden olur. Maliyeti düşük üretim yapan ülkenin birlik dışında kalmışsa eğer, üye ülkeler bu ülkeden yaptıkları ithalattan vazgeçerler. Bu durum gümrük birliklerinin ticareti saptırıcı etkisinin ortaya çıkmasına sebep olur.

Literatürdeki genel kanı ise “gümrük birliklerinin statik etkilerinden daha çok dinamik etkileri görülmektedir.” (Hobikoğlu,2007)

3. SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) düzenlemelerinin günümüzün gereksinimleri karşısında yetersiz kalması ve çok taraflı ticaret düzeninin yeni pazar yapılanmaları ikili ve çok yönlü birlikler kurulması fikrini ortaya çıkarmıştır. Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) gelişmiş ülkeler arasında yaygınlaşmasıyla beraber, kuzey-güney ve güney-güney ticari ve ekonomik ilişkiler içinde de yaygınlaşmıştır. STA ağı genişledikçe mal tedariki STA ortaklarından temin edilmeye başlanmıştır. Ayrıca STA ağlarının dışarısında kalan ülkeler için dezavantaj sayılabilecek bir durumda oluşmuştur. Buna göre “tercihli ticaretin sağladığı imkânlardan mahrum kalan bir kesim ortaya çıkmıştır. Domino etkisi yaratan bu durum, tüm ülkelerin artan şekilde STA ağları oluşturmasını beraberinde getirmiştir².

AB üyeliği sürecinde Türkiye GB uygulamasını kabul etmiştir. Bu aslında üyelik sürecinde bir aşamadır. Bu nedenle Türkiye'nin 1996 yılında başlattığı gümrük birliği süreci üyelik için bir işbirliği adımı olarak algılanabilir.

Gümrük birliğine benzer serbest ticaret anlaşmaları da vardır. Türkiye'nin AB dışında birçok uluslar arası birlikle beraber uyguladığı gümrük birliği benzeri ortaklıkları vardır. Serbest ticaret anlaşmaları yapılan başlıca uluslararası örgütler şunlardır. EFTA (1992), Makedonya (2000), Bosna-Hersek (2003), Arnavutluk (2008), Gürcistan (2008), Sırbistan (2010), Karadağ (2010), Moldova (2016), (Faroe Adaları (2017),... (Bkz.-Ek:1). Ticaret Bakanlığının verilerine göre şu anda 20 STA bulunmaktadır³.

Gümrük birliği Türkiye-AB arasında yapılmış olan bir anlaşmadır. Bu nedenle öncelikle AB hakkındaki bilgiler önemlidir. Avrupa birliği yapılanması önemli bir uluslar arası birliktir. Bu birliğin amacının siyasi ve ekonomik boyutları vardır.

4. AVRUPA BİRLİĞİ⁴

Avrupa çapında barışın sağlanması ve Avrupa ülkeleri arasında ekonomik bir işbirliğinin kurulması amacından hareketle, ileride siyasi bir birliğin temellerinin atılması hedefleniyordu. Bu doğrultuda, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu kuran Paris Antlaşması ile 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğunu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu kuran Roma Antlaşmaları imzalandı.

Günümüze kadar geçen süre içinde, Avrupa devletleri, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alandaki işbirliklerini güçlendirdiler. Kuruluş yıllarında sadece 6 üyeden oluşan Avrupa Toplulukları, değişik tarihlerde yeni üyelerin katılımı sonucu 28 üyeden oluşan bir Birlik halini almıştır. Bugün itibariyle Avrupa Birliği (AB)'nin üyeleri Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan'dır.

Mevcut durumda Türkiye dışında AB üyeliğine aday olan 4 ülke bulunmaktadır: Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Arnavutluk. AB, Türkiye, Karadağ ve Sırbistan ile katılım müzakerelerini sürdürmektedir. İzlanda, 12 Mart 2015 tarihinde AB'ye adaylık başvurusunu geri çekmiştir. Bosna Hersek ve Kosova ise potansiyel aday ülkelerdir.

4.1. AB Kuruluş Süreci

Avrupa yüzyıllarca, sık sık yaşanan kanlı savaflara sahne oldu. 1870-1945 yılları arasında Fransa ve Almanya üç kez savaştılar. Bu savaşlarda birçok insan yaşamını kaybetti. Bu felaketler üzerine bazı

² <https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/genel> (erişim tarihi: 01/04/2019)

³ <https://ticaret.gov.tr/data/5b872ada13b8761450e18f4b/STA%20tablosu.pdf> (erişim tarihi: 01/04/2019)

⁴ https://www.ab.gov.tr/bir-bakista-ab_3.html (erişim tarihi: 01/04/2019)

Avrupalı lider ve düşünürleri, barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun, ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi olduğu fikrine vardılar. Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesi doğdu. Avrupa'da ulusal uzlaşmazlıkları aşabilecek bir örgütlenmenin kuruluşu İkinci Dünya Savaşı sırasında totaliter yönetimlere karşı savaşıyan direniş hareketlerinden kaynaklandı.

4.2. Schuman Planı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa da savaşı sona erdirilmesi ve Avrupa'da kalıcı bir barış oluşturma çabaları ile Robert Schuman (Fransa Dışişleri Bakanı), Eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet'in tasarısına dayanarak, 1950 9 Mayıs'ında "Schuman Planı" nı uygulamaya koydular. Bu plana göre Avrupa Devletleri, kömür ve çelik üretiminde alınan kararları bağımsız ve milletler üstü bir kuruma devredilecekti. Schuman Planına göre, Avrupa'da bir barışın kurulabilmesi için Fransa ve Almanya arasında yüzyıllardır süregelen çekişmenin son bulması gerekiyordu. Bunun yolu ise, söz konusu kurumun gözetiminde, ortak kömür ve çelik üretimini sağlamak ve bu örgütlenmeyi tüm Avrupa devletlerinin katılımına açık tutmaktır⁵.

Schuman Deklarasyonunun bir sonucu olarak, 1951 yılında, Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan 6 üye ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kuruldu.

Topluluğun ilk başkanı ise, Schuman Deklarasyonu fikrinin esas sahibi, Jean Monnet oldu. Bu örgütlenme ile savaş kaynağı olan kömür ve çelik barışa ve ticarete kaynak teşkil edecek hale gelmişti(Akçay,2012).

1957 de Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET) kuruldu. Altı üye devlet, topluluğun amaçlarını genişletip aralarında mal ve hizmetlerin ülkeler arasında dolaşımını serbestleştiren ortak bir anlaşma yaptılar. Bu bir ekonomik işbirliği topluluğu olmuştur. Üye ülkeler arasında kömür ve çeliğin yanı sıra diğer sektörlerde de ekonomik birlik kurulacaktı.

Bu topluluk ile esas amaç siyasi bütünlüğün sağlanmasıydı. Ancak ilk etapta hepsinin kabul edecekleri ortak menfaatlerde anlaşılmıştır. Böylelikle malların, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazarın kurulmuş oldu (Kaya,2011).

5. AVRUPA TOPLULUKLARI

5.1. Avrupa Tek Senedi

1986 yılında topluluğun üyelerinden İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İrlanda,Lüksemburg,İrlanda ve Portekiz tarafından (1 Ocak 1986) "Avrupa Tek Senedi" imzalandı. Daha sonra Danimarka, İtalya ve Yunanistan tarafından da imzalandı. 1987 yılında Avrupa Tek Senedi yürürlüğe girdi. Avrupa tek senedi ile "Avrupa Birliği" yolundaki ilerleme kabul edilebilir.

5.2. Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği

9-10 Aralık 1991'de Hollanda'nın Maastricht şehrinde toplanan Avrupa Birliği Zirvesi yapıldı. Zirve de yeni bir Antlaşmanın müzakerelerine başladılar. Bu anlaşma Avrupa Birliği Antlaşması olarak 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girdi. Antlaşmaya göre 1999'a kadar Avrupa Birliğinin politikaları hedefleri ile belirlenmiş oldu(Dikkaya,2006). Buna göre;

- ✓ Parasal birliğin tamamlanması,
- ✓ Avrupa vatandaşlığının oluşturulması,
- ✓ Ortak savunma ve güvenlik sisteminin kurulması,
- ✓ Adalet ve içişlerinde işbirliği politikalarının meydana getirilmesine karar verildi.

Maastricht Antlaşması ile üç sütunlu Avrupa Birliği yapısı oluşturuldu. Bu yapının ilk sütununu Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET ve EURATOM), ikinci sütununu "Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası", üçüncü sütununu ise "Adalet ve İçişleri" oluşturuyordu.

⁵ <http://eucenter.sdu.edu.tr/tr/ab-hakkinda/avrupa-birliginin-tarihcesi-6957s.html>

1995 yılında, Avusturya, Finlandiya İsveç'in katılımıyla, Avrupa Birliği'nin üye sayısı 15'e yükseldi.

5.3. Ekonomik ve Parasal Birlik

Avrupa ortak para birimi olan Euro, 1 Ocak 2002 tarihinde resmen tedavüle girerek, 12 ülkede kullanılmaya başlandı.

5.4. Lizbon Antlaşması

Avrupa Birliği'nin derinleşme sürecindeki son önemli aşama, 2007 yılında imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile gerçekleşti. Bu antlaşma ile, temel olarak, AB'nin karar alma mekanizmalarındaki tıkanıklıkların giderilmesi ve Birliğin daha demokratik ve etkili işleyen bir yapıya kavuşması hedeflendi. Bu hedef doğrultusunda kapsamlı değişikliklere gidilerek, Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın adı "Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma" olarak değiştirildi(Karluç,2007).

2004 yılında, Avrupa Birliği'nin tarihindeki en büyük genişleme dalgası gerçekleşti ve 10 yeni ülke (Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya) Avrupa Birliği'ne katıldı. 2007 yılında, Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla AB'nin üye sayısı 27'ye yükseldi. 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımıyla Avrupa Birliği Üye Devlet sayısı 28'e ulaştı(Karagül, 2017).

Avrupa Birliği, amaçlarını ve değerlerini gerçekleştirip geliştirecek ve Birliğin, vatandaşlarının ve üye devletlerin çıkarlarına hizmet edecek tek bir kurumsal çerçeveye sahiptir. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 13. maddesi uyarınca birlik kurumları(Ülger,2005)

6. AB KURUMLARI

6.1. Avrupa Parlamentosu

AB kurumları içinde doğrudan halk tarafından seçilir.Beş yılda bir yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleri yapılır.. Son Parlamento seçimi 2014 yılında yapılmıştır. Parlamento, bugün için Avrupa Birliği'ne üye 28 devletin toplamda 751 temsilcisinden oluşuyor(Akçay,2012).

Parlamento dışında ,Avrupa Komisyonu,Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Birliği Zirvesi,Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa Sayıştayı, Avrupa Merkez Bankası, Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Ombudsmanı⁶ kurumlarından oluşur.

7. TÜRKİYE-AB

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik süreci, 1963 yılında Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ortaklık anlaşması imzalamasıyla başladı, 1987 yılında tam üyeliğe başvuru yaptı, 1999 yılında AB üyeleri tarafından aday olarak kabul edildi, 2005 yılında tam üyelik müzakerelerine başladı.

AB, 3 Ekim 2005'te Türkiye ile üyelik müzakerelerini başlattı. Bu amaçla Türkiye için bir müzakere çerçevesi kabul edildi. Müzakerelerin ilk aşaması olan taramalara zaman kaybetmeden başlandı. Tarama toplantılarının, Ekim 2006'da sona ermesinin ardından Komisyon her bir fasıl ile ilgili tarama raporunu hazırladı. Müzakere edilecek ilk fasıl olan 25. Fasıl, Bilim ve Araştırma Faslı açıldı ve 12 Haziran 2006 tarihinde geçici olarak kapandı. Avrupa Birliği, Kasım 2006'da malların serbest dolaşımı ile ilgili kısıtlamalar konusunda taşıdığı endişeleri dile getirdi. Bu endişeler arasında Türkiye'nin Ankara Anlaşması'nın Ek Protokolünü imzalayarak taahhüt ettiği ulaşım araçlarına yönelik kısıtlamalar da yer aldı. Ancak, bu konuda herhangi bir çözüm sağlanamadı; Avrupa Birliği Konseyi 14–15 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yönelik kısıtlamaları nedeniyle sekiz başlıkta müzakereleri askıya aldı:

1. Fasıl Malların serbest dolaşımı

3. Fasıl İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Özgürlüğü

⁶ <https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/gumruk-birligi> (Erişim Tar: 05/04/2019)

9. Fasıl Mali hizmetler

11. Fasıl Tarım ve kırsal kalkınma

13. Fasıl Balıkçılık

14. Fasıl Ulaştırma politikası

29. Fasıl Gümrük Birliği

30. Fasıl Dış İlişkiler

Bunun yanı sıra Türkiye'nin AB-Türkiye Ortaklık Anlaşması Ek Protokolü kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde hiçbir fasılın geçici olarak kapatılmayacağı kararı da alındı. Ancak bu, müzakere sürecinin tıkandığı anlamına gelmiyor. Ocak 2007'den itibaren müzakereler askıya alınmamış fasıllarda devam etti⁷.

8. TÜRKİYE – AB GÜMRÜK BİRLİĞİ

Türkiye ve AET, 1963 yılında Ankara Anlaşması adıyla bilinen bir Ortaklık Anlaşması imzalamıştır. Anlaşma, Türkiye'nin kurulacak bir Gümrük Birliği vasıtasıyla AB Ortak Pazarına kademeli olarak girişi için üç aşamadan geçmesini öngörmektedir:

- ✓ Hazırlık (1964 – 1970)
- ✓ Geçiş (1973 – 1995)
- ✓ Nihai Aşama (1996'dan tam ekonomik entegrasyona kadar)
- ✓ 1973 yılında, iki taraf arasında gümrük vergilerinin kaldırılmasını amaçlayan bir Ek Protokol yürürlüğe girmiştir.
- ✓ AB, Türk menşeli sanayi malları üzerindeki gümrük vergilerini geçiş döneminin başından itibaren kaldırırken, Türkiye'nin AB sanayi malları üzerindeki gümrük vergilerini kademeli olarak kaldırması öngörülmüştür(Bozkurt,1992).
- ✓ 1995 yılında Gümrük Birliği Kararı kabul edilmiş olup buna göre Türkiye, AB sanayi mallarına uygulanan gümrük vergilerini kaldırmıştır. Karar, 1 Ocak 1996'da yürürlüğe girmiştir.

9. TÜRKİYE AB & GÜMRÜK BİRLİĞİ

- ✓ Türkiye-AB Gümrük Birliği, salt bir ekonomik entegrasyon modeli olmanın ötesinde, Türkiye'nin AB ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Türkiye ile AB arasında ortaklık ilişkisini kuran ve Gümrük Birliği'nin çerçevesini çizen 1963 tarihli Ankara Anlaşması'nın 28. maddesinde, ortaklığın nihai hedefi Türkiye'nin üyeliği olarak belirlenmiştir.
- ✓ Gümrük Birliği çerçevesi 1963 yılında Ankara Anlaşması ile çizilmiş ve 1973 yılında Katma Protokol ile ayrıntıları belirlenmiştir⁸.
- ✓ Ankara Anlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde imzalandı ve 1 Aralık 1964 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Ankara Anlaşması, üç aşamalı bir bütünleşme modeli öngörmüştür.
- ✓ Bu yönüyle, Türkiye'nin AB ile olan Gümrük Birliği, tipik bir gümrük birliğinin ötesine geçmekte; rekabet normları, teknik mevzuatın uyumlulaştırılması, tekellerin kaldırılması ve fikri mülkiyetin korunması gibi ek bazı konuları da ihtiva etmektedir.
- ✓ Bu ek taahhütlerin amacı, taraflar arası ticari ilişkileri uyumlu hukuksal dayanaklara oturarak piyasaları daha da bütünleştirmek ve Türkiye'yi AB'ne daha çok yaklaştırmaktır.

⁷ https://www.ab.gov.tr/bir-bakista-ab_3.html (erişim tarihi: 01/04/2019)

⁸ Avrupa Topluluğu – Türkiye Gümrük Birliği Yasal Mevzuat (1996), Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara.

- ✓ Gümrük Birliği en genel ifadeyle, taraflar arasındaki ticarete mevcut gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarıyla, her türlü eş etkili tedbirin kaldırıldığı ve ayrıca, birlik dışında kalan üçüncü ülkelere yönelik olarak da, ortak gümrük tarifesinin uygulandığı bir ekonomik entegrasyon çeşidi olarak tanımlanmaktadır.

10. TÜRKİYE-AB GÜMRÜK BİRLİĞİ ETKİLERİ SWOT ANALİZİ

- ✓ Güçlü yanları
  - Uluslar arası ticarete güçlü bir ortakla beraber olma,
  - Dış ticarete birlik dahilindeki tüm ülkelerle ortak çıkar amacı,
  - Küreselleşmenin etkilerini olumluya çevirme fırsatı,
- ✓ Zayıf yanları
  - Rekabet gücünüz eşit olmaması halinde yerli üreticinin korunması zorlaşır,
  - Güçlü sermayeye sahip olmayanlar için birlikten sağlanan pozitif faydanın azalması,
  - Her ekonominin diğerinin dış ticaretindeki payı ölçüsünde faydasını artırabilmesi,
  - Yabancı sermaye akışı için kesin bir durum olmaması
  - Yerli yatırımcı ve sermayenin gitmesine neden olabileceği durumun varlığı.
- ✓ Tehditler
  - Yerli üretici güçlü rakipler tarafından yok edilme tehlikesi altındadır,
  - Birlikten ayrılma durumunda devam eden süre içinde bir çok sektörde dışa bağımlılık ortaya çıkmış olacaktır,
  - Hammadde kaynaklarının kontrolsüz kullanılması tehlikesi ortaya çıkacaktır,
  - Siyasi açıdan belli bir yapıya bağlı güçlenme, diğer güçlülerle düşman olma riskini ortaya çıkaracaktır,
- ✓ Fırsatlar
  - Bulunulan coğrafya da güçlü ortaklarla ihracat fırsatları,
  - Entegrasyon dahilinde yabancı sermaye fırsatı,
  - Birlik içindeki ülkelerle dış ticaret dengesi sağlanacak düzeyde artırılabilir.

11. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

- Hızla yayılan küreselleşme eğilimiyle, ülkeler hem yoğun rekabetten korunmak,
- ✓ hem de dünya ile bütünleşme sürecini kaçırmamak için çeşitli ekonomik bütünleşme hareketlerine katılmışlardır.
- ✓ Bu süreç içerisinde bir yandan dünya ticaretinde önemli değişimler yaşanırken diğer yandan da Küresel rekabet ortamında var olmaya çalışan ülkeler dış ticaret politikalarını çağın gerekliliklerine uygun olarak yeniden oluşturmuşlardır. Özellikle serbest ticaret anlayışı uluslararası ticarete hâkim olmuş, dış ticareti kısıtlayan tarife ve kotalar gittikçe azalmıştır.
- ✓ İkinci Dünya Savaşından sonra özellikle sanayileşmiş ülkeler, dünya ticaretinde çok yönlü denkleşmeye imkân sağlamak, dış ticareti canlandırmak amacıyla ekonomik bütünleşme sürecine girmişler ve çeşitli organizasyonlar kurmuşlardır.
- ✓ Bu şekilde ortaya çıkan organizasyonların en önemlisi kuşkusuz Avrupa Birliği (AB) ve üyeler arasında uygulanan Gümrük Birliği'dir (GB)

- ✓ Tarihte en çok görülen bütünleşme şekli olan Gümrük Birliği'nin en önemli özelliği, üyeler arasında her türlü tarife ve kotaların kaldırılması ve dışarıya karşı ortak bir tarife oranı uygulanmaya başlanarak, ortak ticaret politikalarının benimsenmesidir.
- ✓ Gümrük Birliği ile mal piyasalarında bütünleşme amaçlanmış ve bütünleşmeye katılan ülkeler arasındaki mal akımlarını kısıtlayan gümrük vergileri ile dış ticaret kontrolleri kaldırılmakta; üçüncü ülkelere karşı uygulanan gümrük vergileri eşitlenmektedir.
- ✓ Gümrük Birliği ile mal piyasalarında bütünleşme amaçlanmış ve bütünleşmeye katılan ülkeler arasındaki mal akımlarını kısıtlayan gümrük vergileri ile dış ticaret kontrolleri kaldırılmakta; üçüncü ülkelere karşı uygulanan gümrük vergileri eşitlenmektedir.
- ✓ Avrupa Birliği gibi güçlü bir ekonominin ve istikrarlı bir ticaret ortağının dış ticaretinde en önemli paya sahip olması, Türkiye'nin dünya ekonomisinde meydana gelebilecek sorunlardan da daha az etkilenmesini sağlayabilir.
- ✓ Türkiye'nin Gümrük Birliği öncesinde en önemli dış ticaret ortağı olan Avrupa Birliği'nin, Gümrük Birliği ile de bu durumu koruduğu görülmektedir.
- ✓ Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki dış ticaret rakamları değerlendirildiğinde Gümrük Birliği sonrasında ticaretin, Türkiye'nin AB'ye ihracatında da sürekli bir artış kaydedilmesine rağmen ithalat lehine bir dağılım gösterdiği saptanmaktadır.

12. GÜMRÜK BİRLİĞİ DIŞ TİCARET VERİLERİ

1996 yılında uygulamaya konulan gümrük birliği Türkiye-AB arasındaki dış ticaret verilerini etkilediği düşünülmektedir.

1993-2000 döneminde toplam ihracat içindeki AB payı

	Top.İhracat	AB'ye İhracat	Oranı
1993	15,348	7,599	%49,51
1994	18,105	8,635	%47,69
1995	21,636	11,078	%51,20
1996	23,224	11,549	%49,73
1997	26,261	12,248	%46,64
1998	26,974	13,498	%50,04
1999	26,589	14,349	%53,96
2000	27,485	14,401	%52,39

2010-2018 döneminde toplam ihracat içindeki AB payı

2009	102.143	47.266	%46,23
2010	113.883	52.934	%46,48
2011	134.907	62.587	%46,39
2012	152.462	59.394	%38,95
2013	151.803	63.038	%41,53
2014	157.610	68.514	%43,47
2015	143.839	63.998	%44,49
2016	142.529	68.343	%47,95
2017	156.993	73.906	%47,08
2018	167.945	8.971	%49,98

- ✓ Avrupa Birliği gibi çok gelişmiş bir ekonomi ile Gümrük Birliği'ne gidilmesinin önceden kestirilebilir tek etkisinin dış ticaret açığı olacağını ortaya koymaktadır.
- ✓ Bununla birlikte Türkiye'nin dış ticaret açığının ne kadarının doğrudan Gümrük Birliği'nden kaynaklandığını belirlemek oldukça güçtür.
- ✓ Gümrük Birliği öncesi de AB ile dış ticaret açığının yaklaşık olarak Gümrük Birliği sonrası oluşan dış ticaret açığı oranında olduğu, ayrıca aynı dönemde gerek dünyada gerek Türkiye'de

yaşanan makro ekonomik gelişmelerin de Türk dış ticaretinin yapısını etkilediği göz önünde bulundurulmalıdır.

- ✓ Türkiye'nin AB ile ticaretinin sektörel dağılımı analiz edildiğinde ise gerek ihracat gerek ithalatta tarım ürünlerinin payının sanayi ürünleri lehine düşüş gösterdiği görülmektedir.
- ✓ Ancak sanayi ürünleri ihracatında ortalama %47 ile düşük teknoloji ve emek yoğun üretime dayanan tekstil ve konfeksiyon sektörünün en önemli paya sahip olduğu,
- ✓ ithalatta ise yoğun teknoloji gerektiren sanayi ürünlerinin ağırlıklı yer tuttuğu belirlenmektedir.
- ✓ Teknolojik gelişme ve Ar-Ge çalışmalarına gerekli ölçüde kaynak ayıramayan Türkiye için bu dağılım, ilk aşamada Türk sanayi ürünlerinin henüz AB ürünleri karşısında düşük rekabet düzeyini ortaya koymaktadır.

EK-1: Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşması Yaptığı Ülkeler

Serbest Ticaret Anlaşmalarımız				
TAMAMLANAN	MÜZAKERELERİ DEVAM EDEN	MÜZAKERE İÇİN GİRİŞİMDE BULUNULAN ÜLKELER		
AVRUPA	KUZEY AFRIKA & ORTA DOĞU	SAHRA ALTI AFRIKA	ASYA	AMERİKA
EFTA(*) (1992)	İsrail (1997)	Morityus (2013)	G. Kore (2013)	Şili (2011)
Makedonya(*) (2000)	Filistin (2005)	Sudan (İmza)	Malezya(*) (2015)	Venezuela (İç Onay)
Bosna-Hersek(*) (2003)	Tunus (2005)	Cibuti	Singapur (2017)	Peru
Arnavutluk(*) (2008)	Fas (2006)	Dem. Kongo Cum.	Japonya	Ekvator
Gürcistan(*) (2008)	Suriye (2007)	Kamerun	Pakistan	Kolombiya
Sırbistan(*) (2010)	Mısır (2007)	Çad	Tayland	Meksika
Karadağ(*) (2010)	Lübnan (İç Onay)	Seyşeller	Endonezya	MERCOSUR
Moldova(*) (2016)	Katar (İç Onay)	Güney Afrika	Vietnam	ABD
Faroe Adaları (2017)	Libya	Diğer Afrika Karayip Pasifik Ülkeleri	Hindistan	Kanada
Kosova (İç Onay)	Körfez İşb. Kon.			Orta Amerika
Ukrayna	Cezayir			

(*) Revizyon Sürecindeki STA'lar
Yürürlükteki STA'lar: 20
Müzakere Devam/Girişim: 25

KAYNAKÇA

- Akçay, B., Göçmen, İ., (2012), Avrupa Birliği-Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar, Seçkin Yay.
- Avrupa Topluluğu – Türkiye Gümrük Birliği Yasal Mevzuat (1996), Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara.
- Bozkurt, V. (1992). Türkiye ve Avrupa Topluluğu, Ağaç Yay., İstanbul.
- Ceyhan, A. (1991).
- Dikkaya, Mehmet (2006), AB Yolunda Türkiye: Müzakere Sürecinin Ekonomi Politikası, Alfa Aktüel, İstanbul
- Hobikoğlu, E., (2007), Gümrük Birliklerinin Ekonomik Etkileri ve Türkiye Ekonomisi: Gümrük Birliği Yansımaları, Sosyal Bil. Dergisi, 2007, 1-(65-82)

<http://eucenter.sdu.edu.tr/tr/ab-hakkinda/avrupa-birliginin-tarihcesi-6957s.html> (04/04/2019)

<https://ticaret.gov.tr/data/5b872ada13b8761450e18f4b/STA%20tablosu.pdf> (erişim tarihi: 01/04/2019)

https://www.ab.gov.tr/bir-bakista-ab_3.html (erişim tarihi: 01/04/2019)

<https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/gumruk-birligi> (erişim tarihi: 01/04/2019)

<https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/genel> (erişim tarihi: 01/04/2019)

Karagül, M., (2017), Uluslararası İktisadi Örgütler ve az Gelişmiş Ülkeler, Nobel Yayıncılık

Karlık, Rıdvan S. (2007), Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul

Kaya, A., (2011), Avrupa Birliğine Giriş- Tarih Kurumları ve Politikaları, İstanbul Bilgi Üni. Yay.,

Ülger, İrfan Kaya (2005), Avrupa Birliği'nin ABC'si, Sinemis, Ankara.